

1. Klippmålningen i Väräkallio

Klippmålningen omfattar över 60 olika figurer. Många av dem föreställer en människa eller en älg, men man kan även urskilja andra figurer. Målningen gjordes för cirka 4 000 år sedan.

2. Stenåldersboplatser vid Lipposenniemi

De förhistoriska boplatserna i Hossa har varit små läger som uppkommit kring eldarna. Från Lipposenniemi har man förutom lämningar från en eldplats även hittat en bit av ett 7 000 år gammalt lerkärl.

3. Fångstgroparna vid Huosilampi

Terrängen i Hossa har lämpat sig väl för fångstgropar eftersom de oftast har grävts i sandjord i områden som avgränsas av naturliga hinder t.ex. mellan tjärnar eller i sänkor mellan åsar. I strövområdet finns tiotals gropar, en del som enstaka gropar medan andra bildar system med flera gropar. Numera kan en fångstgrop framträda som ett svagt avtryck i marken såsom groparna vid Huosilampi.

4. Fiskdammen vid Keski-Valkeainen

I spetsen av udden finns en Y-formad damm som består av tre staket. Den har byggts i början av 1800-talet och den har reparerats i flera omgångar, senast på 1920-talet.

5. Fiskdammen vid Iso-Valkeainen

En fiskdamm byggdes på sandstranden under vintern 1917 - 1918. Utöver ledarmar finns det även eventuella intakta fångstredskap kvar av konstruktionen.

6. Renstängslet i Honkavaara

På mon i Honkavaara finns lämningar av ett bastant renskiljningsstängsel. Den torde vara byggd i slutet av 1800-talet och slutade användas på 1960-talet.

7. Renstallen i Kokalmus

Ett renstall är en låg byggnad i timmer dit renarna flyr myggen under den värsta myggsäsongen på högsommaren. I Kokalmus finns tre upprustade renstall (bild på kartsidan).

8. Renfällan i Lipposenlampi

Renfällor var små inhägnader dit renar samlades före den egentliga renskiljningen på höstintern.

9. Ängsladorna vid Aittojoki

Den störst enhetliga kedjan av ängslador i Hossa finns längs med ån Aittojoki. Där finns sju lador samt lämningar av ett vindskydd och en ängsbastu.

10. Ängsladan vid Talassalmi

I Talasjärvi samlade man sjöfräken som foder åt boskapen så sent som efter andra världskriget. Ladan har rustats upp på 1980-talet (bild på första sidan).

11. Kvarnen vid Lounaskoski och 12. Kvarnen vid Takkila

Lounatkoski kvarn har flyttats till sin nuvarande plats från Tuirankoski i Lavajärvi. På samma plats fanns tidigare den så kallade Hossabornas kvarn. I den södra ändan av Lounatkoski finns ruiner av Takkila kvarn. Kvarnen fanns tidigare i Joukovirta, men efter att vårfloppet förde kvarnen med sig byggdes en ny

på den nuvarande platsen på 1920-talet. Kvarnen togs ur bruk i början av 1960-talet.

13. Tjärdalen och tjärbastun vid Lounatkaepea

I Hossa finns tiotals tjärdalar. En av de bäst bevarade ligger vid sjön Lounatkaepeas strand. På tappningsrännans kanter finns bevarade träkonstruktioner. Intill tjärdalen finns lämningar av en tjärbastu.

14. Stallet och den gamla rökbastun vid Lavajärvi skogsstuga

Stugans rökbastu har rustats upp till ödestuga. Delar av det stora stallet står fortfarande kvar, men stugbyggnaden som byggdes år 1938 har rivits.

15. Kukkuri flottningsstuga

Flottningsstugan som byggts vid Peurokoskis strand fungerar numera som ödestuga. Bron som byggts över forsen går över en gammal flottningsdamm (bild på kartsidan).

16. Flottningsdammen vid Pikku Tolosenvirta

Flottningsbolaget rensade leden i Tolosenvirta i början av 1950-talet och byggde två dammar i Tolosenvirta. Över den mindre dammen går numera en bro.

17. Prästens fura

Vid torrfurans rot brukade perukkaborna vänta på prästen som kom till Hossa för att döpa barn. På trädets stam finns rikligt med inristningar. Den äldsta inristningen som kan tydas är från år 1750 (bild på kartsidan).

Människans spår i landskapet

Kulturarvsmål i Hossa

Människans spår i landskapet

Människan lämnar många olika spår då hon rör sig i landskapet. Spåret är tyngre ju fler människor som rört sig i området och ju färskare spår det handlar om. Stenåldersmänniskans spår syns numera som svaga avtryck, men tjärbränning och flottningskonstruktioner framträder länge som stora konstruktioner.

I Hossaregionen slutade istiden för cirka tiotusen år sedan. Då gräs, buskar och lövträd spred sig i den miljö som trädde fram under isen anlände även de första djuren såsom älgen och bävern. De första människorna som levde av jakt, fiske och samlade anlände till Hossa för över 8 000 år sedan. Dessa människor levde som nomader. Eftersom människorna klarade sig endast med gåvor från naturen bytte de lägerplats flera gånger om året utifrån var de djur som jagades rörde sig eller var man fick mest fisk. Boplatserna från stenåldern i Hossa är cirka 40 till antalet, och de är små till storleken. Man kunde komma till samma plats med ett litet sällskap år efter år. Dessa jägare och bärplockare målade bilder med rödmylla i Värrikallio för cirka fyra tusen år sedan.

Den första tiden

De första säkra spåren från invånare i Hossa finns på sjön Kenttjärvis strand, där man grillade kött över en eld för över 8 000 år sedan. Tusen år senare slogs ett lerkärl för matlagning sönder på sjön Lounajas strand. Kanske målarna i Värrikallio var ättlingar till dessa människor? Klippmålningarna har gjorts för cirka 4 000 år sedan.

Fynden från de tidigaste boplatserna i Hossa består mest av brända ben från matrester, stenar från eldplatser samt skärvor av stenverktyg. Det är svårt att datera boplatserna utifrån dessa fynd. Skriftliga källor som berättar om Hossa-området finns från och med 1600-talet.

Jakt

I Hossa finns många fångstgropar, vilket tyder på en gammal jakttradition. Fångstgropar finns åtminstone på femton olika platser i strövområdet. En del av dem är enskilda gropar, en del bildar system av flera gropar. Groparnas ursprungliga diameter var oftast ett par meter och de var ungefär lika djupa. Numera framträder de som låga avtryck i sänkorna mellan tjärnar och åsar.

Gropjakt utövades under tusentals års tid. Man känner till att människor jagat med hjälp av gropar så sent som i slutet av 1800-talet. Fångstgroparna i Hossa torde vara äldre än detta eftersom hjortar och älgar var så gott som utrotade på grund av jakt under denna tid.

Fiske

Hossa har varit fiskarens paradiset under årtusenden. Ännu i början av 1900-talet betalade hossaborna sina prästavgifter med sik.

Fasta fångstredskap, dammar och ledarmar har i Finland byggts i grunda och frodiga sund eller fjärdar i tusentals år. I Iso-Valkeainen och Keski-Valkeainen i Hossa finns tiotals lämningar av sådana fångstredskap. Vid undersökningar framkom att de bevarade redskapen främst härstammade från 1800-talet. De har reparerats i flera omgångar.

Om fisketraditionen i Hossa berättar även bevarade näthodar och fiskebastur. Den nuvarande ödestugan i Laukkujärvi är en fiskarbastu från 1930-talet.

Människorna rörde sig främst längs vattenleder eftersom det inte fanns några vägar. Hossa ligger på en vattendelare mellan Vita havet och Bottniska viken. Regionen har varit en knutpunkt för trafik i tusentals års tid.

Kajaland började befolkas på nytt på 1500-talet genom Sveriges kung Gustav Vasas beslut. Då ny befolkning anlände till området från Savolaxhålet på 1600-talet bodde fortfarande folk som levde på jakt i Hossaregionen. Det första nybyggarhemmanet som grundades i närheten av Hossa byggdes i Peranka före år 1650. Några årtionden senare fanns det redan nio gårdar i närheten av Hossa. Hossa gård känner man till från skattelistor från 1760-talet. I slutet av 1700-talet grundades flera torp i Selkoskylä söder om Hossa. Nybyggarnas hade nästan obegränsade rättigheter till tillgångar i skogen: Det fanns rikligt med vilt, i sjöarna fanns fisk och i skogen räckte träden till både svedje- och tjärbränning.

Under autonomins tid (1809-1917) var jordbruket fortfarande outvecklat. Odlingen grundade sig på svedjebränning. För människorna i Suomussalmi

Rensköttsel

Då nybyggandet spred sig till Hossa levde samer i områdets norra del. Samerna höll en liten mängd renar. Det är alltså inte alls konstigt att även nybyggarna skaffade sig renar.

Under sommaren vandrar renarna fritt. Under den värsta myggperioden drar sig djuren gärna undan till låga renstall som byggts som skydd. I början av vintern samlas renarna till ett renskilningsstängsel för märkning av kalvar och för slakt. Även mindre renfällor användes för att samla ihop djuren. I Hossaområdet finns fortfarande ett skilningsstängsel som är i bruk samt flera rengården som inte längre används.

Ängsbruk

”De äldsta gårdarna har tagit alla de bästa ängarna i sin besittning, och för de yngre finns inget annat kvar än små myrslätterängar här och där runt om i ödemarken”, berättade Ilmari Kiantos bror Rurik Calamnius i början av 1900-talet.

Även från de minsta ängarna samlade man hö som foder åt boskapen ända fram till 1950-talet. I bäckarna byggde man dammar för att vårflödet skulle föra med sig gödselämnen till ängarna. Resorna till ängarna kunde vara långa och besvärliga. Intill ängarna byggde man ofta vindskydd eller ängsbastur för övernattning.

Som foder åt boskapen gjorde man även lövkärvar och samlade bark, ris och lav.

Kvarnar

Befolkningen ökade och därmed även mängden munar att mätta. Att mala säden med handkvarn var ineffektivt. Då kvarnskatten avskaffades år 1885 började en ny tidsera i Hossa: Längs många bäckar byggdes skvaltkvarnar som fungerade med vattenkraft. Kvarnar byggdes vid forsavsnitt. På botten placerades en stadig stock där axel och vingblad fästes. Då vattnet satte vingbladen i rörelse snurrade även axeln. Samtidigt snurrade den övre kvarnstenen som var fäst i den övre ändan av axeln. Säden hölls genom kvarnögat mellan kvarnstenarna.

Kvarnarna var ofta i gemensam ägo. Malandet krävde ständig uppsikt. Om arbetet drog ut på tiden kunde man vara tvungen att spendera en hel natt vid kvarnen.

var tjärbränningen en huvudnäring så gott som under hela autonomins tid. På grund av nya arrangemang av markägoförhållandena under 1870-talet överfördes en stor del av skogsegendomen till kronan. Detta innebar att tjärbränning blev svårare.

Inte ett enda av de kända husen har legat inom gränserna för det nuvarande strövområdet, men Hossa har varit ett viktigt rekreationsområde för den omgivande bosättningen. Hossa besökte man för att fiska och jaga i skogen. I Hossa vandrade renar och här höll man renskiljningar. I Hossa brände man tjära och samlade hö till boskapen från myrslätterängarna. Eftersom förbindelserna var dåliga då vägar saknades, övernattade man i tillfälliga hyddor och vindskydd. Då tjärbränningen upphörde i början av 1900-talet började skogsarbetet. I och med att skogsavverkningarna minskade på 1960-talet ödelades en del av skogsarbetarstugorna. Under tidens gång blev många av dem endast minnen, men en del av stugorna har senare restaurerats för friluftslivets ändamål. Hossa strövområde grundades 1979 genom statsrådets beslut.

Tjära

För människorna i Suomussalmi var tjärbränningen en huvudnäring så gott som under hela 1800-talet.

Tjärträden skalades så högt som en man kunde nå. Träden lämnades för att kådas i tre år. Därefter stod man på en pall och skalade stammen ännu högre upp och väntade över sommaren. På hösten fälldes träden. Under vårvintern drogs stammarna till tjärdalen och höggs till långved.

I många fall byggde man en bastu där man kunde vila. I början av sommaren radades veden till en tjärdal som täcktes med torv. Elden tändes ofta helst under en sval sommarkväll. Det kunde ta upp till en vecka att bränna en tjärdal. Resultatet var tiotals tunnor med tjära som transporterades till Uleåborg för försäljning.

Skogar, timmerflottning och friluftsliv

De tidigaste skogsavverkningarna i Hossa började för cirka hundra år sedan. I början högg man endast de bästa stockträden längs med vattenlederna. Timmerflottning var den enda transportmetoden på grund av bristen på vägar. Från och med 1930-talet har skogsarbetena varit en betydande sysselsättare. Speciellt under 1950-talet var skogshyggena stora. Man byggde skogs- och flottningsstugor. Största delen av de flottningskonstruktioner som finns bevarade i Hossa härstammar från denna tid. Vid denna tid bestämde man sig också för att låta bli att hugga ner skogen vid stränderna. Utflykts- och rekreationsanvändningen ökade.

En del av stugorna har rivits, andra har ruttnat bort. Några gamla stugor fungerar numera som hyrstugor i strövområdet.

Vägar

Vattenlederna var de enda egentliga färdlederna under tusentals års tid. Enligt uppgifter från 1650-talet gick den bästa båtfarleden mellan Uleåborg och Kem i Karelen via Sarvitaipale från Hossa.

I brist på byggda vägar uppkom otaliga fotstigar. Det berättas om en präst som kom med båt till Hossanjärvi. Från Keihäslampi strand fortsatte prästen längs en stig till Hossa gård.

Den första riktiga landsvägen i Hossa blev färdig år 1923. Med hjälp av president Kekkonen fick man till slut en förbindelse från Hossa till Kuusamovägen år 1958.